

POSTANOWIENIE

20 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek

na posiedzeniu niejawnym 20 października 2023 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa E. W. i M. W.

przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.

o zapłatę,

na skutek skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi

z 25 kwietnia 2022 r., I ACa 1055/21,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania i zasądza od pozwanej na rzecz powodów tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego kwotę 2700,00 (dwa tysiące siedemset) zł z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia pozwanej postanowienia do dnia zapłaty.

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Skarżąca spółka wniosła o przyjęcie skargi do rozpoznania w oparciu o pierwszą spośród wymienionych przesłanek.

Przez istotne zagadnienie prawne, o którym mowa w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., należy rozumieć problem o charakterze prawnym, powstały na tle konkretnego przepisu prawa, mający charakter rzeczywisty w tym znaczeniu, że jego rozwiązanie stwarza realne i poważne trudności. Problem ten musi mieć charakter uniwersalny, co oznacza, że jego rozwiązanie powinno służyć rozstrzygnięciu innych, podobnych spraw. Chodzi przy tym o problem, którego wyjaśnienie jest konieczne dla rozstrzygnięcia danej sprawy, a więc pozostający w związku z podstawami skargi oraz z wiążącym Sąd Najwyższy, a ustalonym przez sąd drugiej instancji, stanem faktycznym sprawy (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), i także w związku z podstawą prawną zaskarżonego wyroku (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z 21 maja 2013 r., IV CSK 53/13 oraz z 3 lutego 2012 r. I UK 271/11 - nie publ.). Konieczne jest przytoczenie argumentów prawnych, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Skarżący powinien nie tylko wskazać przepis prawa (materialnego lub procesowego), którego dotyczy zagadnienie, ale także przedstawić pogłębioną argumentację prawną w celu wykazania, że zagadnienie jest istotne, a jego rozstrzygnięcie ma znaczenie dla merytorycznego rozstrzygnięcia w jego sprawie (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego: z 23 sierpnia 2007 r., I UK 134/07 oraz z 9 lutego 2011 r., III SK 41/10 - nie publ.).

Skarżąca przedstawiła pytania: „czy w przypadku oceny, że postanowienia zawarte w umowie kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej, odnoszące się w swej treści do przeliczeń przy uruchomieniu kredytu i jego spłacie, według kursów z Tabeli kursowej publikowanej przez bank na podstawie art.111 ust.1 pkt 4 prawa bankowego, stanowią niedozwolone postanowienia umowne, w rozumieniu art. 385¹ k.c., i tym samym nie wiążą konsumenta ex tunc, realizujące cel dyrektywy Rady 93/13 jest przywrócenie sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, jaka istniałaby w braku tego nieuczciwego warunku, poprzez zwrot kwot nienależnie pobranych przez bank stanowiących różnicę pomiędzy kwotami uiszczonymi na podstawie kwestionowanych klauzul umownych, a kwotami, jakie byłyby należne gdyby do powołanych przeliczeń zastosowanie miał obiektywny kurs np. średni kurs NBP, i czy poprzez zwrot tak ustalonego nienależnego świadczenia doszłoby do przywrócenia między stronami równowagi kontaktowej, o jakiej mowa w art. 6 ust.1 Dyrektywy 93/13 czy też realizacja celu dyrektywy następuje poprzez

unieważnienie umowy kredytu i zasądzenie na rzecz kredytobiorcy wszystkich spełnianych świadczeń? Czy uzasadniona jest wykładnia przepisu art. 385¹ § 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13/EWG w zw. z art. 358 § 2 k.c. przy umowie kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej, polegająca na przyjęciu, iż uznanie za niedozwolone postanowień umowy kredytu waloryzowanego kursem waluty CHF, odsyłających do tabeli kursowej banku skutkuje przyjęciem, że umowę jako niewykonalną należy uznać za nieważną, czy też należy przyjąć, że wobec obowiązywania w chwili orzekania przepisu dyspozytywnego prawa krajowego tj. art. 358 § 2 k.c., umowa kredytu po wyłączeniu stosowania nieuczciwych postanowień umownych odnoszących się do tabeli kursowej banku, może nadal obowiązywać w świetle krajowego porządku prawnego z zastosowaniem miernika waloryzacji w postaci średniego kursu NBP, przy respektowaniu podstawowej zasady związania stron umową w pozostałym zakresie? Czy wobec motywów uzasadnienia uchwały Sądu Najwyższego z dnia 07 maja 2021 r., podjętej w sprawie III CZP 6/21, obszernie nawiązujących do bezskuteczności (nieważności) umowy, w okolicznościach, w których kredytobiorca żąda uznania postanowień umowy o kredyt waloryzowany za bezskuteczne, nie potwierdzi wiążącego dla kredytobiorcy charakteru kwestionowanych postanowień umownych, względnie jeśli upłynie termin do takiego potwierdzenia, na gruncie regulacji zawartej w art. 385¹ § 1 i § 2 kodeksu cywilnego, uzasadnione jest przyjmowanie każdorazowo, wskutek samego oświadczenia kredytobiorcy (lub jego braku w wyznaczonym terminie) co do woli utrzymania umowy w mocy/oczekiwania uznania umowy za nieważną, skutku w postaci trwałej bezskuteczności umowy ex tunc, równoważnego z jej nieważnością, względnie jej nieważności, bez dokonania przez Sąd jakiegokolwiek zobiektywizowanej oceny, czy rzeczywisty uszczerbek dla interesów konsumenta uzasadnia wdrożenie ochrony na gruncie art. 385¹ k.c., jak i czy wdrożenie tak daleko idącego skutku jak nieważność (upadek) umowy jest niezbędne, aby w ramach ochrony kredytobiorcy konsumenta w relacji z bankiem jako przedsiębiorcą, doszło do przywrócenia niezasadnie zaburzonej równowagi kontraktowej? Czy w świetle zasady pewności prawa, gwarantowanej przez art. 2 Konstytucji RP, dopuszczalna jest ocena naruszenia przez przedsiębiorcę przepisów prawa, przy zawieraniu umowy konsumenckiej, dokonywana z uwzględnieniem wykładni

orzeczniczej tychże przepisów, ukształtowanej przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej na wiele lat po zawarciu umowy, czy też ocena ta winna odnosić się do standardów obowiązujących w dacie zawierania umowy? czy w przypadku oceny, że postanowienia zawarte w umowie kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej, odnoszące się w swej treści do przeliczeń przy uruchomieniu kredytu i jego spłacie, według kursów z Tabeli kursowej publikowanej przez bank na podstawie art. 111 ust.1 pkt 4 prawa bankowego, stanowią niedozwolone postanowienia umowne, w rozumieniu art. 385¹ k.c., i tym samym nie wiążą konsumenta ex tunc, realizujące cel dyrektywy Rady 93/13 jest przywrócenie sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, jaka istniałaby w braku tego nieuczciwego warunku, poprzez zwrot kwot nienależnie pobranych przez bank stanowiących różnicę pomiędzy kwotami uiszczonymi na podstawie kwestionowanych klauzul umownych, a kwotami, jakie byłyby należne gdyby do powołanych przeliczeń zastosowanie miał obiektywny kurs np. średni kurs NBP, i czy poprzez zwrot tak ustalonego nienależnego świadczenia doszłoby do przywrócenia między stronami równowagi kontaktowej, o jakiej mowa w art. 6 ust.1 Dyrektywy 93/13 czy też realizacja celu dyrektywy następuje poprzez unieważnienie umowy kredytu i zasądzenie na rzecz kredytobiorcy wszystkich spełnianych świadczeń?”.

Sposób ujęcia przedstawionych wątpliwości nie odzwierciedla występowania istotnych zagadnień prawnych, przy czym przepisy ich dotyczące były przedmiotem wykładni Trybunału Sprawiedliwości UE oraz Sądu Najwyższego. Problemy sformułowane przez skarżącą obecnie można zatem uznać za wyjaśnione.

W judykaturze Sądu Najwyższego obecnie dominuje pogląd, że klauzule kształtujące mechanizm indeksacji, zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej (denominowanego w walucie obcej), określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr 2, poz. 20). Pogląd ten uwzględnia stanowisko Trybunału Sprawiedliwości UE, w orzecznictwie którego podkreśla się, że za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 Dyrektywy 93/13 należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego

względem charakteryzują tę umowę (zob. wyroki TSUE z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Kásler i Káslerné Rábai, pkt 49-50; z 26 lutego 2015 r., C-143/13, Matei, pkt 54; z 23 kwietnia 2015 r., C-96/14, Van Hove, pkt 33; z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in., pkt 35). Za takie uznawane są klauzule indeksacyjne (waloryzacyjne), jak i postanowienia odnoszące się do ustalonego w walucie obcej mechanizmu waloryzacji świadczeń (określane niekiedy jako „klauzule ryzyka walutowego”), które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy – konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu (zob. wyroki TSUE z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in., pkt 37; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring, pkt 68; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Dunai, pkt 48; z 3 października 2019 r., C-260/18, Dziubak, pkt 44). Klauzule waloryzacyjne, które nie zostały wyrażone w umowie kredytu w sposób jasny i precyzyjny, podlegają badaniu pod kątem spełnienia przesłanek z art. 385¹ § 1 k.c. Wymaganie wyrażenia warunku umownego prostym i zrozumiałym językiem nakazuje, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu, do którego odnosi się ów warunek, a także, w zależności od przypadku, związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne.

Sąd Najwyższy wyjaśnił (zob. m.in. wyrok z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134), że postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych. Takie klauzule mają charakter abuzywny, bowiem kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku na uzależnieniu wysokości świadczenia banku oraz wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku. Zarówno przeliczenie kwoty kredytu na złotówki w chwili jego wypłaty, jak i przeliczenie odwrotne w chwili wymagalności poszczególnych

splacanych rat, służy bowiem określeniu wysokości świadczenia konsumenta. Postanowienia, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne i pozostawiają pole do arbitralnego działania banku. W ten sposób obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszają równorzędność stron. Skonstruowane w ten sposób uregulowania umowne są niedopuszczalne, niezależnie od tego, czy swoboda przedsiębiorcy (banku) w ustaleniu kursu jest pełna, czy też w jakiś sposób ograniczona, np. w razie wprowadzenia możliwych maksymalnych odchyleń od kursu ustalanego z wykorzystaniem obiektywnych kryteriów.

Abuzywne klauzule indeksacyjne są od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść kredytobiorcy, chyba że następczo udzieli on świadomej i wolnej zgody na te klauzule i w ten sposób przywróci ich skuteczność z mocą wsteczną (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasada prawna – z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56).

Wyeleminowanie z łączącej strony umowy abuzywnych postanowień umownych rodzi konieczność dokonania oceny, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Wyeleminowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, że należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu. Oznacza to z kolei, że po wyeleminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, co przemawia za opowiedzeniem się o jej nieważności (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD B/2021, poz. 20).

Wyeleminowanie abuzywnych klauzul przeliczeniowych nie prowadzi do utrzymania w mocy kredytu indeksowanego kursem CHF jako kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR. Brak także podstaw do zastąpienia stawki oprocentowania LIBOR stawką WIBOR (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 10 maja

2022 r., II CSKP 285/22, OSNC-ZD D/2022, poz. 45; z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, nie publ.).

Oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Wykładnia językowa art. 385¹ § 1 zdanie pierwsze k.c. nie stwarza podstaw do przyjęcia, że w ramach oceny abuzywności postanowienia istotny jest sposób jego stosowania przez przedsiębiorcę. Decydujące znaczenie ma nie to, w jaki sposób przedsiębiorca stosuje postanowienie i dla kogo jest to korzystne, lecz to, w jaki sposób postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumenta. Przedmiotem oceny jest samo postanowienie, a więc wyrażona w określonej formie treść normatywna, tzn. norma lub jej element określający prawa lub obowiązki stron (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15, OSNC 2016, nr 4, poz. 40), a jej punktem odniesienia – sposób oddziaływania postanowienia na prawa i obowiązki konsumenta. Samo postanowienie może bezpośrednio kształtować prawa i obowiązki tylko w sensie normatywnym, wpływając na zakres i strukturę praw lub obowiązków stron. Taka interpretacja pozostaje w zgodzie z powszechnie akceptowanym poglądem, że art. 385¹ § 1 k.c. jest instrumentem kontroli treści umowy (stosunku prawnego). To, w jaki sposób postanowienie jest stosowane, jest kwestią odrębną, do której art. 385¹ § 1 zdanie pierwsze k.c. wprost się nie odnosi (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Sankcje będące konsekwencją abuzywności postanowień umownych działają ze skutkiem *ex tunc*, co oznacza, że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do daty zawarcia umowy zawierającej klauzulę abuzywne pozostają bez znaczenia dla takiego charakteru tych postanowień umownych (wyjątek stanowi wola konsumenta).

W razie stwierdzenia abuzywności klauzuli ryzyka walutowego i klauzul przeliczeniowych utrzymanie umowy nie jest możliwe z prawnego punktu widzenia. Jest tak zwłaszcza wówczas, gdy unieważnienie tych klauzul doprowadziłoby nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również – pośrednio – do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją kredytu do waluty. W konsekwencji art. 6 ust. 1 Dyrektywy

93/13 nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy, po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i oprocentowanego według stopy procentowej bezpośrednio powiązanej ze stopą międzybankową danej waluty, przyjął, zgodnie z prawem krajowym, że ta umowa nie może nadal obowiązywać bez takich warunków z tego powodu, iż ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy (zob. wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z 14 marca 2019 r., C-118/17, pkt 52; z 5 czerwca 2019 r., C-38/17, HS, pkt 43; z 3 października 2019 r., C-260/18, pkt 44 i 45; a także postanowienie Sądu Najwyższego z 24 listopada 2022 r., I CSK 3127/22, nie publ.).

Mając powyższe na uwadze nie można przyjąć, że przesłanka przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania została w sposób właściwy wykazana.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji (art. 398⁹ § 2 k.p.c.).

(M.K.)

[ms]